

2014/15-ÖS
OPERAÉVAD

KOLOZSVÁRI MAGYAR
OPERA
MAGHARÁR CLUJ

SELMECZI GYÖRGY

BIZÁNC

BYZANTIUM

HERCZEG FERENC DRÁMÁJA NYOMÁN

A Kolozsvári Magyar Opera 1948 óta működik önálló állami intézményként, ám Kolozsváron már jóval ezelőtt évszázados hagyománya volt a zenés színpadnak. A kezdet kezdetén – 1792 decemberétől – a zenés színpadi játék a színház műsorában kapott helyet, ám ennek ellenére a 19. századi Kolozsváron számos olyan opera hangzott el, amely a leghíresebb európai színpadokon való premiert követően, rövid időbeli eltéréssel a kincses városban is felcsendült. Kolozsváron íródott a magyar operairodalom legelső darabja: Ruzitska József *Béla futása* című operája, amelynek ősbemutatójára is itt került sor 1822-ben.

Az önálló intézménnyé válás pillanatától az operaház saját, teljes társulattal rendelkezett, a korszerű operajátszáshoz minden feltétel adott volt. Az 1989-es rendszerváltás után a Kolozsvári Magyar Opera új zenei események sokaságának szervezőjévé vált. Az egyetemes opera-, operett- és balettrepertoár mellett műsoron szerepelnek a magyar nemzeti opera alkotásai, Kodály és Bartók színpadi művei, de újabban gyakorivá váltak a gyerekelőadások és musicalek bemutatói is. Ugyanakkor kiemelt fontosságúnak tartjuk a kortárs magyar operák rendszeres színpadra állítását. Az elmúlt években rendszeressé váltak az együttműködések a legjelentősebb magyarországi hivatásos zenés intézményekkel: a Magyar Állami Operaházzal, a Művészetek Palotájával, a Budapesti Operettszínházzal, a Gyulai Várszínházzal és természetesen a miskolci Bartók Plusz Operafesztivállal is. Az utóbbi együttműködés eredménye két kortárs magyar zeneszerző műve: Orbán György *Bűvölet*, illetve Selmeczi György *Bizánc* című operájának ősbemutatója.

SZÉP GYULA

Bizáncot Hevesi Sándor a mindenkori legjobb magyar drámának ítélte. Ma már nyilván másképpen értékeljük Herczeg Ferenc művét, de ahhoz nem fér kétség, hogy az író látnoki módon jeleníti meg azt a problémahalmazt, mely mára európai létezésünk nagy dilemmáihoz vezetett: az erkölcsi értékek, a hit, az elkötelezettség kompromisszumaihoz, a megosztottsághoz, a kereszténységgel szemben álló értékrendek térhódításához. A *Bizánc* olvasásakor azonnal érezhetjük: ez a dráma operaszínpadra kívánkozik.

A magyar operatörténet leginkább a történelmi opera műfajában bontakozott ki. Selmeczi ennek a műfajnak a toposzait próbálja művében újradefiniálni, korunk számára érvényessé tenni. Közösségi műfaj ez, mely közvetlenül szólítja meg a mindenkori közönség erkölcsi-esztétikai meggyőződését. Nagy eszmények és nagy érzelmek mentén építkezik, nem túl bonyolult, de igen pontos karaktereket szerepeltet, hogy a hit, az elkötelezettség, az áldozatvállalás motívumait méltó súllyal közvetítse. Zenei nyelvében is tudatosan közelít azokhoz a kompozíciós eszközökhöz, melyek egyként gyökeresnek az operatörténeti hagyományban és a bennünket körülvevő zenei világban.

A *Bizánc* bemutatása nagy vállalkozás. A sokszereplős, nagy kórust, nagy zenekart foglalkoztató alkotás jelentékeny kihívást jelent az énekművészek, a színpadi alkotók és a zenei vezetés számára egyaránt.

Bizánc történelmi sorsa tanulságos példatára az európai történetnek. Úgy érezhetjük, elérkezett az ideje, hogy levonjuk a konzekvenciákat.

SELMECZI GYÖRGY

HERCZEG FERENC (1863–1954)

Herczeg Ferenc a vidéki dzsentri és a vidéki úri középosztály világának krónikása, a Horthy-korszak legnépszerűbb írója. 1863. szeptember 22-én a vajdasági Versecen született Franz Herzog néven. Jómódú német polgári családból származott, és bár a magyar nyelvet tizenéves korában, gimnazistaként tanulta meg, mind stílusában, mind szemléletmódját tekintve a magyar nemzeti elkötelezettségű irodalom egyik legjelesebb képviselőjeként tartják számon.

Pályafutását újságíróként és színműíróként kezdte még a 19. század végén. Főszerkesztője volt az *Új idők* című irodalmi hetilapnak, elnöke a Magyar Revíziós Ligának. Szakmai és közönségsikereinek többségét 1920 után érte el. A tanácsköztársaság idején börtönbe zárták mint ellenforradalmárt, a második világháború után internálták, és megfosztották akadémiai tagságától is. Legjelentősebb regénye *Az élet kapuja* (1919), amelyért a Magyar Tudományos Akadémia jelölőbizottsága háromszor jelölte Nobel-díjra 1925 és 1927 között. 90 évesen, 1954-ben hunyt el, és 1949 után évtizedekig nem adhatták ki a műveit.

Herczeg Ferenc művei a kolozsvári színpad repertoárján is kitüntetett szerepet kaptak. *Színházavatás* című művével nyílt meg 1919-ben a Kolozsvári Nemzeti Színház új épülete. Éppen száz éve, hogy először tűnik fel a kolozsvári színlapon (1914, *Déryné ifjasszony*), majd a híres Janovics-féle kolozsvári stúdióban film készül *A dolovai nábob leánya* és *A Gyurkovics lányok* című színművéből is. *Bizánc* című drámáját a Kolozsvári Nemzeti Színház 1905-ben mutatta be.

Legfontosabb színpadi művei:

- A három testőr (színmű, 1895)
- Honthy háza (színmű, 1897)
- Az első vihar (színmű, 1899)
- Ocskay brigadéros (színmű, 1901)
- A tolvaj (színmű, 1901)
- Balatoni rege (színmű, 1902)
- Bizánc (színmű, 1904)
- Kéz kezét mos (színmű, 1904)
- Déryné ifjasszony (színmű, 1907)
- A kivándorló (színmű, 1909)
- Éva boszorkány (színmű, 1912)
- Az ezredes (színmű, 1914)
- Árva László király (színmű, 1917)
- A kék róka (színmű, 1917)
- Színházavatás (A Kolozsvári Nemzeti Színház új épületének felavatására, 1919)
- Tilla (színmű, 1919)
- A fekete lovas (színmű, 1920)
- A holicsi Cupido (színmű, 1921)
- Violante és a bíró (színmű, 1921)
- A Gyurkovics-leányok (színmű, 1922)
- Aranyborjú (színmű, 1923)
- A költő és a halál (színmű, 1923)
- Sirokkó (színmű, 1923)
- Két ember a bányában (színmű, 1924)
- Péter és Pál (színmű, 1924)
- Kilenc egyfelvonásos (A bujdosók, Karolina, A holicsi Cupido, Baba-hu, Két ember a bányában, Az árva korona, Violante és a bíró, Péter és Pál, A költő és a halál; 1924)
- A híd (színmű, 1925)
- Majomszínház (színmű, 1930)
- Utolsó tánc (színmű, 1939)
- Herczeg Ferenc magyar történelmi drámái (Árva László király, Ocskay brigadéros, A híd, A fekete lovas; 1943)
- Arany szárnyak (színmű, 1944)
- Fecske és denevér (színmű, 1944)

SZztambul tarka keleti szőnyege alatt némán fekszik Konstantinápoly márvány holtteste. Az oszmánok agyon tudták verni Bizáncot, de eltemetni nem tudták. A görög halál többet mond, mint a török élet. A török mindig csak megszálló volt itt, ezt ő maga is annyira tudja, hogy a konzervatív moszlimok halottjaikat az ázsiai parton temetik.

Bizánc megnyugodni nem tudó kísértete ott ül a Hagia Sophia óriás kupolájának homályában. Azt hiszem, ez a gigantikus és mégis könnyedén lebegő kőcsoda minden építőművészet koronája. Valaha a templom falait képek borították, Konstantinápoly

új urai bearanyozták a mozaikokat, hogy eltüntessék a keresztény szenteket és angyalokat. Időközönként azonban, talán minden ötven vagy száz esztendőben, az aranyozáson keresztülütköznek a régi alakok. Mikor először ott jártam, az egykori szentély fölött, az aranyfalon egy óriás Krisztus-fej sápadt víziója jelent meg. Ez a túskekoronás, elgyötört arc tragikus intelemként bukkan ki az aranyfelhőből. Mikor másodszer Konstantinápolyban jártam, már újabb aranyréteggel vonták be. De hiszen Ő ráér várni! (...)

.....

Bizánc megnyugodni nem tudó kísértete ott ül a Hagia Sophia óriás kupolájának homályában.

.....

Szeretem a keleti embereket, mert azt az arcot merik viselni, amit Allah nekik adott. Az aranyt igényent mond vagy nem-nemet, de nem köntörfalaz. Az öregek igazán öregek, a fiatalok irigylésre méltóan fiatalok, a nők fejük búbjától a lábuk hegyéig nőiesek, az okos ember arcáról sugárzik a bölcsesség, aki pedig ostoba, az túltesz minden bivalyon.

A török városban, ott, ahol legkevésbé várnád, parányi kis terekre bukkanasz, turbéval, ahol valami szent remete vagy csaták hőse alussza álmát, esetleg egy évszázados platánfával, amelynek hatalmas ágai alatt szomorú szemű emberek ülnek méla csendben. A moszlim urak azt a benyomást teszik, mint ha mindig fáradtak volnának. Talán a tenger vértől, amit eleik ontottak?

Alkonyatkor, mikor a hanyatló nap vörösarany fénnel árasztja el Konstantinápoly házait és utcáit, izgalmasan titokzatos a város. Egyetlen nagy kaland. Aki idegen létére az utcán jár, azt úgy magához ragadja és magába szívja a város, hogy elveszti a világot, amelyben addig élt, elveszti önmagát is.

HERCZEG FERENC: Emlékirataim

ARCKÉP- CSARNOK

Selmeczi György
zeneszerző

Kesselyák Gergely
karmester

Zakariás Zalán
rendező

Jankó Zsolt
karmester

Zeke Edit
Díszlet- és jelmeztervező

Kulcsár Szabolcs
karigazgató

stratégiai súlypont-áthelyeződést két mérföldkőnek tekinthető esemény is jelezte: Konstantinápoly török kézre kerülése 1453-ban, s Granada spanyol kézre kerülése 1492-ben. A következmények hatalmasak voltak. Az elmozdulás a vallás terén a kereszténység két különvált felének az utolsó – hasztalan – újraegyesítési próbálkozását hívta életre, a gazdaság terén pedig új kereskedelmi utak keresésére ösztökélt. Geopolitikai téren lehetővé tette, hogy a létrejövő spanyol királyság lubickoljon a győzedelmes katolicizmusban, míg a felemelkedő Moszkvai Fejedelemség legfeljebb az ortodox vereség keserűségében mártózhatott meg. A felszabadult Nyugat a spanyolok vezetésével új világok meghódítására készült. A megvert ortodox Kelet Moszkva vezetésével beásta magát szellemi-lelki védvonalai mögé. A maga módján mindkettő készült a keresztény birodalomért folytatott középkori küzdelem következő fordulójára.

Konstantinápoly török ostromával szembesülvén a keresztény vezetőknek újra kellett gondolni, hogyan orvosolhatnák a görög és a latin egyház kettéosztottságát. Az eredmény a balsikerű 1439-es firenzei unió lett – az egyik legszánalmasabb epizód a keresztény viszálykodás botrányokkal teli évkönyveiben. A görögök évtizedekig ostromolták beadványaikkal a pápákat, amíg egy velencei pápa, IV. Jenő (1431–1447) végre ráébredt, hogy a dolog sürgős. Sőt arra is rájött, hogy az ortodoxiához fűződő viszony megfoltozása saját helyzetét is erősítheti a reformszellemű bázeli zsinat már-már elviselhetetlen nyomásával szemben. Az 1438 januárjában Ferrarában kezdett és azután Firenzében folytatott tárgyalásokon részt vett a pápa, VIII. Palaiologosz bizánci császár és pátriárkája, valamint huszonkét püspök, akik otthagyták Bázelen társaikat, hogy részt vehessenek a tanácskozásokon. Amint várható volt, a kétségbeejtő helyzetben lévő görögök minden lényeges kérdésben engedtek: készségesen elfogadták a pápai felsőbbbség, a purgatórium, az oltári szentség és a *filioque* tételét. Nyitva állt az út az egyház újraegyesítéséhez, a pápa feltételei alapján. Az 1439. július 6-án kibocsátott *Laetentur Caeli* kezdetű dekrétum pecsételte meg az egyezséget. Az unió szövegét Santa Crocében latinul Julianus bíboros, görögül pedig a nicaei Besszarion metropolita olvasta fel a szószékről, majd a két főpap jelképesen összeölekezett.

Sajnos azonban egyik szerződő fél sem rendelkezett az unió életbeléptetéséhez szükséges eszközökkel. A pápát keserű csalódás érte, amikor a csonka bázeli zsinat sietve megválasztotta az utolsó ellenpápát, V. Félixet (1439–1449). A német püspökök tartózkodtak az állásfoglalástól, kivártak. A franciák, akik örültek, hogy a bourges-i pápaellenes *pragmatica sanctio* nemrég törvényerőre emelkedett, a zsinat felé hajlottak. A kísérlet, hogy véget vessenek a Konstantinápolyval történt szakadásnak, most újabb szakadást robbantott ki, ezúttal a római egyházon belül. Az ortodox egyház lelkesedése is elmúlt. Konstantinápolyban azok a papok, akik aláírták az uniót, kítaszítottá váltak. „Nincs szükségünk a latinokra – bögte a tömeg – Isten és a Madonna, akik megvédenek bennünket a perzsáktól és az araboktól, megvédenek majd Mohamedtől is.” Alexandriá-

ban, a keleti pátriárkák által összehívott szinódus kerek pereg elítélte az uniót. Moszkvában a Firenzéből nyakában lógó keresztrel visszatérő Izidor metropolitát rögtön börtönbe csukták. Püspökei fellázkodtak a „görögök árulása ellen”, s a konstantinápolyi pátriárkára ügyet sem vetve új metropolita megválasztását kezdeményezték. Ez volt a külön orosz ortodox hagyomány kezdete. (...)

Konstantinápoly végső ostroma egy húsvéthétfőn kezdődött s nyolc hétig tartott. A jóképű és titokzatos, huszonegy éves szultán, II. Mehmed (1451–1481) alig győzte kívárni, hogy támadhasson: még emlékezett a csalódottságára, amikor néhány évvel ezelőtt, még kislány korában elvetették a vlachok elleni hadjáratot javasló tervét. XI. Palaiologosz Konstantin illúziók nélkül várta a szultánt. A felkészülés gondos volt. A török feldúlta Trákiát és a Fekete-tenger partvidékét, nehogy segítség jöhessen onnan. Egy három evezősoros gályából és teherbárkákból álló flotta Gallipolinál gyülekezett. A Boszporusz legkeskenyebb pontján felépítették Rumli Hiszar erődjét. Egy nyolc méter hosszú bronzágyút, amely egyenként ezerháromszázötven fontos (hatszáz kilós) kőgolyók kilövésére volt alkalmas, s amelyet a szultán magyar mérnöke külön erre az alkalomra öntetett, hatvan ökörrel húzattak ide Drinápolyból. A városban gyűjtötték a fegyvert és a csapatok zsoldját. A falakon kívül mélyítették az árkokat, a Blakhernai-negyednél lévő kapunál vízzel árasztották el a vízesárkot. A követek kellő időben elindultak Velencébe, a Vatikánba, Franciaországba és Aragóniába. Giovanni Giustiniani Longo genovai kapitány vezetésével érkezett is egy hétszáz fős csapat, az ő feladatuk a szárazföldi falak őrzése lett. Azon a napon, amikor feltűntek az első török egységek, költöző golyák egy csapata húzott el a Boszporusz felett. A városkapukat lezárták. Az Aranyszarv bejáratához hatalmas vasláncot feszítettek ki. A nyolcvanezres támadó sereggel szemben mindössze hétezer katona védte a várost.

Az ostrom alakulása először némi reménnyel tölthette el a védőket, noha a keresztény foglyok karóba húzásának pánikot kellett volna keltenie. Április

12-én visszavertek egy tenger felől érkező támadást. A nagy ágyú, amely minden nap napkeltétől napnyugtáig hétpercenként kilőtt egy golyót, a külső falakat hosszú szakaszokon rommá változtatta. A réseket azonban éjjelente cölöpfallal pótolták. Április 20-án a császár teherhajóinak egy kis flottája bejutott a kikötőbe. A törököknek egy árlás miatt nem sikerült aláaknázniuk a várat.

Ekkor azonban a szultánnak zseniális ötlete támadt: gályahadát a szárazföldön Perába vontatta, s az Aranyszarvnál eresztette vízre. A várost ezáltal megfosztotta kikötőjétől. Ettől kezdve a védők három dolog közül választhattak: győzelem, halál vagy áttérés az iszlámra. Április 27-én ökumenikus misét tartottak a Hagia Szophiában görögök és itáliaiak, ortodoxok és katolikusok számára. „Ez volt a pillanat, amikor a

konstantinápolyi templomban létrejött az unió.”

A döntő rohamra kedden, május 29-én, az ostrom ötvenharmadik napján, hajnali fél ket-tőkor került sor. Először a basibozukok szabadcsapatai, majd az anatóliaiak, végül a janicsárok indultak meg: „A janicsárok nem fejvesztve rohmoztak, hanem zárt sorokban, amelyeket az ellenség lövedékeitől sem hagytak megbontani. Az őket buzdító harci zene olyan hangos volt, hogy az ágyúdörgés közepette is elhallatszott a Boszporusz másik oldaláig. Maga Mehmed egészen a vizesárokig vezette őket, ott megállt, s bátorító

.....

Konstantinápoly végső ostroma egy húsvéthétfőn kezdődött...

.....

kiáltásokkal küldte őket tovább. (...) Ezeknek a friss, erős és páncélos katonáknak egyre újabb és újabb hulláma érte el a paliszádot, hogy leszaggassa az azon lógó földdel telt hordókat, kiráncigálja tartógerendáit, és nekitámassza a létrát. (...) Minden újabb hullám kapkodás nélkül tört utat a következőnek.”

Közvetlenül napkelte előtt Giustinianit egy puszkagolyó eltalálta mellvértjén, s vérbe borulva kidőlt a csatából. Egy Haszán nevű óriás termetű janicsár felért a falra; nyomban megölték ugyan, de megmutatta, hogy lehetséges a feljutás. A visszavonuló görögök nyitva hagyták Kerkoportát, az árokba nyíló kis oldalkaput, s a törökök beözönlöttek. A császár leszállt fehér arab kancájáról, a tusába vetette magát, s nyoma veszett.

Konstantinápolyt feldúlták. Általános rablás és fosztogatás kezdődött. A Hagia Szophiát mecsetté alakították: „A müezzín a legmagasabb toronyból hirdette az *ezant*, vagyis az általános meghívást. (...) Az imám elmondta az imát, II. Mehmed bemutatta a hálaadás *namazát* azon a nagy oltáron, amelyen még nem is olyan rég a keresztény szertartásokat végezték az utolsó császár színe előtt. A Hagia Szophiából Mehmed a nagy Konstantin száz meg száz örökösének fenséges, de most elhagyott palotájába ment át. (...) Az emberi hatalom forgandóságáról szóló melankolikus gondolatok nyomultak elméjébe, s a perzsa költő elegáns disztichonját mormolta maga elé: »A császári palotában pók szövi hálóját, s Afrasziab tornyain bagoly huhogja éji búcsúdalát.«”

A Római Birodalom megszűnt létezni.

Herczeg Ferenc *Bizánc*ának kolozsvári előéletéről

Herczeg Ferenc *Bizánc* című történelmi drámájának 1904-ben volt az ősbemutatója Budapesten, és röviddel azután, 1905. május 19-én már Kolozsváron is bemutatták. Akkor már egy hónapja Janovics Jenő volt a Kolozsvári Nemzeti Színház igazgatója. Bár az akkori előadás rendezőjének a nevét nem ismerjük, nagy valószínűséggel Janovics volt, mert néhány év múltán, 1912. március 15-én, a Janovics által kezdeményezett híres magyar drámatörténelmi ciklusban, amely keretében huszonhat magyar drámát állított színpadra egy évad alatt, a *Bizánc* a huszonegyedik volt.

A *Bizánc*ot egyébként 1905. május 19. és 1943. december 13. között prózai műként játszották a kolozsvári színpadon, összesen 42 alkalommal, éspedig:

- 1905. május 19.
- 1912. március 15., április 20., augusztus 28., október 19., 26.
- 1913. január 11.
- 1927. február 24., 25., március 5., 6., június 3., július 25., november 27., december 10.
- 1928. április 29., szeptember 7., október 7.
- 1929. július 25.
- 1939. március 2., 3., 4., 5., 6., 30., április 2., 22., május 8., június 19., 20.
- 1940. november 26, 27.
- 1942. április 16., 18., 19., 20., 25., 29., május 16., 23., június 6.
- 1943. december 13.

Az 1942. április 16-ai bemutatót Táray Ferenc rendezte, a darab díszleteit Varga Mátyás tervezte. Ebben a darabban már a Magyar Színház örökös tagja, Senkál Endre is játszott.

NEMZETI SZÍNHÁZ
MAGYAR DRÁMATÖRTÉNELMI SOROZATOS ELŐADÁSOK

Huszonegyedik este.

Bérlét 144. szám. (D.)
Kolozsvar, penteeken, 1912. március hó 15-én.
Új betanulással:

BIZÁNCZ.

Előadó: Herczeg Ferenc

SZEREPLŐK	
Herceg Ferenc	Dr. Csongeri János dr.
Janovics Jenő	Dr. Csongeri János dr.
...	...

A levezető előadót: Csongeri János dr., egyenlő ny. 1. tanár tanja.

Készlet 7 órakor, vége 10 kor.

296 szám. Az igazgatóság.

ZAKARIÁS ERZSÉBET

GYónni ment a cigány; az elővigyázatos pap azonban először azt kérdezte meg tőle, hogy vajon ismeri-e az Isten törvénye szerinti parancsolatokat. A cigány ezt felelte: - Nézzse tiszteendő atyám; én biz' meg akartam tanulni mindet, de azs a hír járta, hogy eltörlik őket.

Hát nem ugyanez a helyzet a mai világban, az a hír járja, hogy már nem érvényesek az európai parancsolatok, s ennek tudatában sokan - sok ember és nép - kihasználja az alkalmat, és imperatívusok nélkül él. (...)

...ez a való igazság. Mindenki - nemzet és egyén egyaránt - demoralizálódott. Ez a fajta demoralizáció egy ideig szórakoztató, sőt, valamelyest illúziókat ébresztő. A hitványabbak úgy érzik, hogy megszabadultak egy nagy tehertől. (...) A mandar (parancsolni) szó etimológiailag azt jelenti, hogy terhelni, valakinek valamit a kezébe adni. Aki parancsol, az óhatatlanul terhes. A hitványabbak az egész világon megunták, hogy terheket és feladatokat bízhatnak rájuk, s most ünnepi hangulatban élnek ebben a súlyos imperatívusoktól megfosztott korszakban. De nem tart sokáig az ünnep, ha nincsenek parancsolatok, amelyek egy bizonyos életmódra kényszerítenek bennünket, akkor életünk csupán lehetőségek halmaza marad. És a világ legkiválóbb ifjúsága már ebben a rémisztő lelki helyzetben van. Ürességérzetük épp abból fakad, hogy szabadok, nincsenek kötöttségeik. Egy élet, amely csupán lehetőség, sokkal inkább megtagadja önmagát, mint a halál.

JOSÉ ORTEGA Y GASSET: *A tömegek lázadása*, 1930

A katasztrófa, amely folyamatban van, nem tragikus, hanem botrányos. A botrány természete, mint tudjuk, esztétikai, vagy logikai, pszichológiai, vagy szociológiai értékelés számára nem hozzáférhető. A botrány egészen más. A kategória számunkra teljesen újszerű. Lehet, hogy bizonyos tekintetben egzisztenciális drámaszerkezet. Minden jel arra vall, hogy ebben a drámai helyzetben egy eddig az emberiség által tiszteletben tartott életrend morzsolódik fel. Azért olyan kimondhatatlanul fájdalmas.

A botrány ténye morális vagy művészi, vallásos vagy társadalmi megítélésen kívül áll. Itt marad előttünk, mint kolosszális szeméremetlen tény, amellyel nem tudunk mit kezdeni. Pillanatnyilag csak annyit látunk, hogy a botrányhős a hagyományos értékskálával nem mérhető, mert a botrány hőse nem vétkes, hanem szennyes. Ezért hiányzik belőle mindennemű nagyság. A bűnben a nagyság az, hogy megbocsátást vár, és a bűn meg is bocsátható; a botrány szemtelen, és a megbocsátást leköpi. Ez a piszok az, amely a nürnbergi per vádlottjait jellemezte, és ez a hetyke, komisz és ronda hitványság jellemzi az azóta fellépett botrányhősöket, s ehhez képest a közönséges gaztett figyelemreméltó emberi érték. A bűnös megtörik, a pimasz kiölti a nyelvét. Nyugaton a gengszter, keleten a terrorista, akikre mindnyájan egyre veszélyesebben hasonlítani kezdünk.

Az első világháború óta életünk mindinkább botrányral szövődik át, vagyis, mondjuk, a világtörténet kezd botrányba fulladni. A katasztrófában semmi szépség, semmi komolyság. A megrázó katarzisz teljes hiánya. Viszont annál több benne a rafinált, tisztátalan izgalom, amely nem old fel, hanem ellenkezőleg, egyre szövevényesebb lesz, hogy végül a szennygödörben elnyeljen. A világtörténet ebben az alakban, mint botránykrónika, az ember számára ma már minden napra tartogat valamely szégyentelen mocskot, amelyen egyelőre még kellemesen fel lehet háborodni, mintha abban a képmutatásban elrejtőzve, hogy ebben az ember tökéletesen ártatlan, még meg lenne védve, vagy ami – különösen a többség számára – elégtétel, hogy íme, itt tartunk, és már a képmutatás is fölösleges. Az életrontó erők okkult és obszcén betörése következtében új idealizmus is keletkezett, ez az elaljasodás apoteózisa, amely két vonásról ismerhető fel. Először: a tisztességes ember a gyenge ember, a tisztesség hipokrizis, a szent az, akinek rossz fogai vannak és nem tud harapni. Az igazság fantazma. Becsületre hivatkozni arcátlanság. Minden tisztaság gyanús, ez az ember, aki szennyesét eldugta. Aki a szennytől undorodik, az fanatikus. Játsszunk nyílt kártyával, legyünk trágarak és szégyentelenekek. Ha valaki ezen megbotránkozik, az érett az ideggyógyintézetre. Az ember mindig ilyen volt, és a világtörténet cudarság. Ami magasnak látszott, az álnok csalók hazugsága.

Másodszer: hódolat a pimasz és az alattomos és a ripők előtt, irigység, hogy az mer aljas lenni, csodálni azt, aki szemtelenebb, és meghunyászkodni az előtt, aki brutálisabb és elvetemültebb. „A legjobb üzlet az árulás.”

Az opera cselekménye

I. RÉSZ

Ünnepség a császári palotában. A távolból a szörnyű ostrom áldozatainak lamentációja hallatszik: „halál, halál!”. Genovai zsoldosok tódulnak be a nagyterembe. Erre menekítik halálosan sebesült társukat. Zenóbia palotahölgy sürgeti őket, hogy távozzanak, majd Bizánc pusztulásának víziójáról énekel. Spiridion főkamrás a női karral együtt az ünnepségre készülődik, majd Laszkarisz tengernagy érkezik és sérelmeit sorolja. Akár Mohamedhez is átpártolna már. Murzafosz, a kalmár Spiridionhoz folyamodik, hogy a koronagyémántokat megszerezze. Lizánder, a költő és Krátesz, az udvari bölcs szintén Konstantin bukására spekulálnak.

Most mindenki megdöbbenésére a császár elmebeteg öccse, Demeter nagyherceg lép be a pátriárka társaságában. A főpap őt ültetné a császári trónra Bizánc bukása után. Végül kiderül, az udvari méltóságok összeesküvést szőnek a császár ellen.

Rituális külsőségek között érkezik a császárné, aki rövid beszédet intéz alattvalóihoz, majd fogadja hódolatukat. Iréne láthatóan igen feszült, de azért rövid flörtbe bocsátkozik Laszkarisszal. A női kar produkciója után Zenóbiával folytat izgatott párbeszédet, aki átadja neki a szultán levelét, mely a Bizánc eleste utáni új élet ígérését hordozza. A császárné széles ívű áriában vall a hatalom és a pompa utáni leküzdhetetlen sóvárgásáról, a bukásért császári férjét okolja. Az udvar népe izgatott és fél.

Harcosok gyűrűjében, halálos fáradtsággal az arcán érkezik maga a császár. Az udvar hódolattal fogadja. Trónbeszédében a bizalom, a hit erejéről szól. Giovanni érkezik, és keserű szavakkal illeti a bizánciakat megadásukért és gyászukért. Az udvar szétszéled.

BIZÁNC

A császári pár egyedül marad. Mindkettejükből a szemrehányás és a keserűség ömlik. Kívülről egy processzió résztvevői Bizánc védőszentjeinek nevét sorolják. Iréne távozik. A homályból a császár apródja lép elő. Konstantin leleplezi: az apródruha fiatal lányt rejt, aki rajongó szerelmétől hajtva árnyékként követi a császárt, és arra biztatja, hogy tartson ki, harcoljon a végsőkig.

Hírnök érkezik. A szultán követeket küld a császári udvarba. Éled a remény, Konstantin csodában reménykedik. Csak Giovanni figyelmezteti a császárt: ne fogadja a követeket. Ám ekkor újra felhangzik a halál-kórus, és Konstantin eldönti, hogy tárgyalásokba kezd. A követség hírére összesereglik az udvar. Zenóbia hűsítő italt kínál a császárnak. Maga keverte a császárné parancsára. Giovanni és Herma rossz előérzettel figyeli az eseményeket, a császár szájához emeli a méregpoharat. Ám az utolsó pillanatban maga a császárné üti ki a kezéből azt.

II. RÉSZ

Éjjel. Konstantin és Herma virrasztanak. Mindketten tudják, a búcsú órái ezek.

Az udvar nagyjai gyülekeznek, izgatottan várják a fejleményeket. Érkezik a császári pár, majd kisvártatva belépnek a követek. Ahmed kán, a szultán öccse a vele érkező öregember, Lala Kalil hangsúlyozza, hogy Ahmednek nem eshet bántódása, ellenkező esetben Bizáncra szörnyű bosszú vár. Rövid szópárbaj után Kalil ismerteti a szultán ajánlatát: nem békét ajánl, hanem kegyelmet. A császár elhajózhat, hívei vagyonuk hátrahagyásával vele tarthatnak. Aki marad, megtarthatja vagyonát és vallását. Az udvaroncok láthatóan kiegyeznének. A császár alattvalóihoz fordul és megpróbálja távozásra bírni őket. Azt vizionálja, hogy később, erőre kapva, visszahódíthatják Bizáncot. Ám sorra mindnyájan visszautasítják. A trónterem kiüresedik.

És ekkor megszólalnak a Hagia Szophia harangjai. A császár búcsúzik. Giovanni érkezik az összeesküvés hírével. A szultán követe visszatér a válaszáért.

Konstantin rettenetes döntést hoz: leütteti az ifjú trónörökös fejét, majd fegyvert ragad és elindul a végzetes ütközetre. Herma árnyékként követi a halálba is.

Az összeesküvők megnyitották a Romanosz-kaput az ellenség előtt. Még mindig bíznak benne, hogy az új hatalom kegyencei lehetnek. A trónteremben gyülekeznek. Ekkor belép Kalil. Nyomában gyászmenet. A halott császárt hozzák. A török aggastyán gyászbeszédet tart a nemes ellenfél fölött. Iréne térdre hull és kiissza a méregpoharat.

Bizánc sorsa beteljesedett.

Támogatók / Sponsori:

Kiemelt médiapartnerek / Parteneri media speciali:

ERDÉLYI
MAGYAR
TELEVÍZIÓ

Médiapartnerek / Parteneri media:

www.hamlet.ro
deszka & vászon
erdélyi színházi kikötő

orasulcluj.ro
in imaginii si cuvinte

Kiadja: a Kolozsvári Magyar Opera

400023 Kolozsvár, Emil Isac u. 26-28. szám, Románia

Tel./fax.: +40-264-593-463, e-mail: manager@hungarianopera.ro

Jegypénztár: H-V: 10.00-13.00 és 16.30-18.30

Tél.: +40 264 593 468

www.magyaropera.ro

facebook.com/KolozsvariMagyarOpera

A címlapon Zemlényi Csaba *Bizánc* című alkotása

Felelős kiadó: Szép Gyula

Szerkesztette: Fülöp Noémi, Takács Aranka

Korrektúra: Szenkovics Enikő

Fotók: Szabadi Péter

Grafikai és műszaki szerkesztés: IDEA PLUS

Nyomdai munkálatok: IDEA nyomda, Kolozsvár

Felelős vezető: Nagy Péter

SELMECZI GYÖRGY

Ő S B E M U T A T Ó BIZÁNC

OPERA KÉT RÉSZBEN

SZÖVEGÉT HERCZEG FERENC DRÁMÁJA NYOMÁN ÍRTA
KAPECZ ZSUZSA ÉS SELMECZI GYÖRGY

VEZÉNYEL • KESSELYÁK GERGELY / JANKÓ ZSOLT

KONSTANTIN, CSÁSZÁR • NYÁRI ZOLTÁN / PATAKI ADORJÁN
IRÉNÉ, CSÁSZÁRNÉ • KELE BRIGITTA / EGYED APOLLÓNIA

DEMETER, A CSÁSZÁR ÖCCSE • RÉTYI ZSOMBOR

SPIRIDION, FŐKAMARÁS • BALLA SÁNDOR

ZENÓBIA, A CSÁSZÁRNÉ BIZALMASA • WIEDEMANN BERNADETT /
MOLNÁR MÁRIA

A PÁTRIÁRKA • SZILÁGYI JÁNOS

LASZKARISZ, TENGERNAGY • SÁNDOR CSABA

LYSANDER, UDVARI KÖLTŐ • SZABÓ LEVENTE

KRÁTESZ, UDVARI FILOZÓFUS • MÁNYOKI LÁSZLÓ

MURZAFOSZ, KALMÁR • LACZKÓ VASS RÓBERT

GIOVANNI, GENOVI ZSOLDOSKAPITÁNY • SÁNDOR ÁRPÁD

HERMA • COVACINSCHI YOLANDA

HÍRNÖK • PATAKI ENIKŐ

KALIL, A SZULTÁN KÖVETE • KÖPECZI SÁNDOR

AHMED, A SZULTÁN UNOKAÖCCSE • ALBERT FERENCZ

BIZÁNC NÉPE, UDVARHÖLGYEK, KATONÁK, GENOVI ZSOLDOSOK

DÍSZLET- ÉS JELMEZTERVEZŐ • ZEKE EDIT

KARIGAZGATÓ • KULCSÁR SZABOLCS

HANGVERSENYMESTER • BARABÁS SÁNDOR, FERENCZI ENDRE

KORREPETITOR • INCZE G. KATALIN, NAGY IBOLYA, NAGY GERGŐ
ÜGYELŐ • VENCZEL PÉTER

SÜGŐ • KONDRÁT BEA, SZABÓ KOSTYÁK JÚLIA

A RENDEZŐ MUNKATÁRSA • GOMBÁR ANNAMÁRIA

RENDEZŐ • ZAKARIÁS ZALÁN

BARTOKPLUSZ
OPERA FESZTIVÁL